

Г. Д. Авчіннікова,
аспірант
(Уманський державний
педагогічний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТУВАННЯ ТА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У США

Постановка проблеми. Темпи наукового, технічного й інформаційного прогресу призвели до того, що в США ще два століття тому постала потреба ранньої спеціалізації, адже вибір учнем напрямку (профілю) навчання не після закінчення загальноосвітнього закладу, а саме в середній та старшій школі й поглиблене вивчення профільних предметів надає можливість розвинути ще більший інтерес до них, краще підготуватись до вступу й навчання в коледжі, стає перепорою платному репетиторству та має інші переваги. Вивчення американського досвіду організації профільного навчання, зокрема особливостей здійснення його диференціації на основі діагностування учнів середньої школи та запозичення позитивного досвіду сприятиме вдосконаленню вітчизняної системи освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Багато американських дослідників присвятило свої праці питанням оцінювання (B. Bloom, H. Gardner, T. Gilbert, G. Madaus, R. Mills, J. Raven, L. Olson, G. Wiggins, M. Wittrock), стандартизованого тестування (E. Baker, J. Cannell, G. Herman, S. Messick, L. Sheppard), реформам системи атестації учнів у США, автентичної атестації та оцінки діяльності (E. Baker, D. Hart, R. Stiggins, D. Wolf та ін.). Вони з'ясували, що система атестації учнів у США є засобом підвищення ефективності освіти, оскільки під час її організації враховуються організаційно-методичні, соціально-педагогічні та соціально-культурні умови. Вони визначаються при аналізі досвіду створення та функціонування системи діагностування рівня знань і вмінь учнів для управління ефективністю навчання за результатами щорічної підсумкової атестації у формі стандартизованого тесту, що дозволяє визначити рівень, якого досягає кожен учень, школа та шкільний округ.

Вітчизняні науковці дослідили, що диференціація профільного навчання учнів старшої школи в США здійснюється на основі діагностування учнів середньої школи, але в науковій літературі не розкриті особливості цього процесу та напрями подальшого використання позитивного американського досвіду.

Мета статті. Метою нашої статті є охарактеризувати здійснення диференціації профільного навчання учнів старшої

школи на основі діагностування учнів середньої школи в США для створення можливості використання позитивних елементів у вітчизняній системі шкільного профільного навчання.

Виклад основного матеріалу. У США для того, щоб у 9-12 класах учні могли перейти до поглибленого вивчення певної групи дисциплін, необхідним є здійснення діагностування учнів середньої школи для визначення рівня їх знань, умінь, навичок, розумових можливостей, нахилів та уподобань. При цьому науковці зазначають, що недоцільною є рання профілізація, інтереси учнів 5-6 класів є нестійкими.

Навчання в американській середній школі (middleschool) є найбільш короткотривалим: із шостого по восьмий клас. Середня школа, як і старша, може бути академічною, професійною чи багатопрофільною. Після її закінчення учні можуть мати різний рівень знань, адже немає уніфікованої навчальної програми, існують відмінності на рівні штату, округу, школи і навіть класу – діти працюють у сильніших та слабших групах. Академічний напрям передбачає підготовку більш здібних учнів до навчання в коледжах. Школярів із середнім рівнем досягнень орієнтують на технічні чи інші спеціальності.

Діагностика допомагає визначити зацікавлення, нахили, здібності, задатки та інші особливості, вказує правильний напрям, підводячи учнів до самостійного осмисленого вибору. Здійснення діагностики в школах США відбувається за допомогою різних методів:

- тести та їх аналіз – найпоширеніший тип діагностики, за допомогою якого здійснюється поточний, тематичний, семестровий, річний контроль знань; визначення рівня IQ, здібностей та задатків;
- спостереження за шкільною та позашкільною діяльністю учня;
- евристичний твір чи нестандартизоване інтерв'ю;
- виконання школярами робіт, пов'язаних з диференційованим навчанням, шляхами подальшої навчальної та професійної діяльності, їх аналіз;
- аналіз стану ринку праці та з'ясування, на які професії в країні є попит;
- аналіз характеру учня, його резюмування, визначення типу темпераменту, здатностей відстоювати власні погляди й позиції, вести дискусію та ін. [1, с. 78].

Значний відсоток профорієнтаційного навчання, яке відбувається в старшій школі, базується саме на діагностиці навчальних досягнень, знань та умінь школярів. За допомогою спеціальних тестів, програм, методик профільне та профорієнтаційне навчання здійснюється, щоб з'ясувати потреби, інтереси та захоплення школярів, визначити рівень підготовки учнів,

пропонує курси з різних галузей знань та допомагає учням зрозуміти теоретичні й практичні особливості різних сфер професійної діяльності й визначити, які краще обирати профілюючі предмети.

Якщо в XIX столітті типовою формою перевірки знань у школах США було усне опитування (вчителі визначали рівень знань учня, коли наприкінці навчального дня він, стоячи біля своєї парти, відповідав на усні запитання), то у 2010 роках ситуація є дещо інша. Перший стандартизований тест було введено в 70 роках XIX ст.

Американські школярі, починаючи з дошкільного закладу і до останнього року старшої школи, складають дуже багато тестів – на федеральному рівні, на рівні штатів та місцевому рівні; для визначення здібностей, критичного мислення й для перевірки знань учнів з конкретних предметів. Сучасна атестація учнів середньої школи в США є багатофункціональною процедурою, яка орієнтується на запити держави, суспільства та споживачів освіти у забезпеченні її якості.

Поширеними також є тести виміру інтелекту (IQ), які виявляють рівень розумових здібностей окремого учня та володіння ним числовим, словесним чи графічним матеріалом. Отримані результати в балах переводять за формулою в коефіцієнт розумового розвитку. Найчастіше в учнів середньої школи він варіюється від 90 до 109 одиниць, а ті діти, у яких він перевищує 115 одиниць, вважаються обдарованими.

У США політика у сфері шкільної освіти завжди характеризувалася обліком та вимірюванням, у результаті чого тестовим стандартизованим завданням постійно приділялась значна увага. Останнім часом посилюється політичний тиск на школи, від них вимагається детальніша звітність, і, як результат, щороку зростає кількість тестів та час, відведений на їх виконання. Це частково сприяє зменшенню ролі вчителя, деморалізації та звуженню значення освіти, тому останніми десятиліттями намічається тенденція до різкої критики тестової системи.

Науковці стверджують, що сучасні американські школи сприяють “зростанню посередності”. Адже орієнтування на розв’язання тестових завдань не сприяє розвитку інтелектуального та творчого потенціалу учнів – роками школярі готуються саме до складання стандартизованих тестів, читають завдання та короткі тести й вибирають правильний варіант відповіді із запропонованих, приділяючи менше уваги розвитку необхідних умінь та навичок, логічного мислення, висловленню власних думок і вивченню матеріалу з інших предметів.

Президент держави Б. Обама закликав педагогів не навчати заради складання тестів, але у його програмі “На шляху до вершини”

передбачено, що штати будуть оцінювати вчителів, ураховуючи результати тестування їхніх учнів. У цьому документі є рекомендація штатам та округам виплачувати вчителям грошові винагороди за високі тестові досягнення їхніх учнів та звільняти педагогів і закривати навчальні заклади, якщо результати тестування будуть дуже низькими. За таких умов педагогам важко не навчати заради складання тестів.

Значній критиці з боку американських та інших науковців піддається програма Дж. Буша “Жодної дитини поза увагою” (“NoChildLeftBehind (NCLB)”) (2001 р.), яка передбачає, що абітурієнти мають складати тести з математики та читання при коледжах. Отже, роками школярі готуються саме до складання стандартизованих тестів.

Американські вчителі пригнічені вимогами стандартизованого тестування, їх професійна незалежність обмежується. З 2008 року спостерігається тенденція до того, що досвідчені й талановиті вчителі залишають роботу в школі, їм на зміну приходять ті, хто щойно закінчив педагогічні коледжі, як зазначено у звіті Міністерства освіти США.

Програма виконується не повноцінно, адже зростає кількість тестів, зрізів та моніторингів, що передбачається програмами Дж. Буша “Жодної дитини поза увагою” та Б. Обама “На шляху до вершини”. Також критиків непокоїть те, що збільшуються витрати державних коштів (мільярдів доларів) на підтримку тестової системи та розроблення нових її елементів.

Д. Ревіч зазначає, що сучасні коледжі й університети зустрічаються з проблемою невідповідності до очікуваного рівня навчання молоді, тому вищі навчальні заклади змушені витрачати дорожчий час та кошти на повторення й удосконалення вивченого в школі. Якщо керівництво на рівні штатів і держави не перестане підтримувати й навіть вимагати, щоб середні навчальні заклади збільшували кількість випускників, ураховуючи якість освіти, яку вони отримують, то це може перерости в проблему функціонування системи вищої освіти.

Незважаючи на недоліки, система стандартизованого тестування є успішною та перевірена багаторічним досвідом. Вона відіграє ключову роль у здійсненні диференціації профільного навчання на основі діагностування учнів середньої школи. Наприклад, тест Крейсі, який складається аж з 70 питань, допомагає зробити детальний опис індивідуальних рис характеру особистості, сильних та слабких професійних сторін.

У всіх штатах помітна тенденція до зростання успішності учнів, збільшення відсотка тих, хто показує високий рівень знань під час тестування у випускних класах, зростання кількості школярів, що

навчаються на академічному напрямі та отримують належну підготовку до вступу в коледжі й закінчують їх, а також зростання випускників шкіл, які здобули професії за час навчання у 9-12 класах.

Після того, як школяр визначив свої здібності, рівень розумової та фізичної підготовки, він отримує якомога більше інформації про професії, з яких потім обиратиме власну – це забезпечується великою кількістю елективів за такими спрямуваннями інтересів: людина-людина (тобто міжособистісні стосунки), людина-техніка (наука, робота з електронно-обчислювальною технікою), людина-природа (праця на відкритому повітрі – не пов'язана з “людським фактором” чи технікою). Важливо, що в майбутніх фахівців є можливість спробувати себе на практиці в лікарні, дитсадку або майстерні. Учням пропонують професії, доки їх бажання та уявлення про професію будуть збігатися з вимогами обраного фаху. За теорією Ф. Парсонса, саме це гарантуватиме успіх.

У сучасних США частиною освітньої системи став курс розвитку кар'єри (CareerDevelopment), який має на меті ознайомити дітей у віці від 5 до 14 років з професіями. Так, ще з початкових класів учні вивчають власні нахили, що допомагає їх розвинути, а в середній і старшій школі планувати свою кар'єру.

У наш час у досліджуваній країні вивчення циклів дисциплін витіснило поглиблене засвоєння школярами якогось одного предмета. Стало очевидним, що створення класу з поглибленим вивченням одного предмета, наприклад, фізики є малокорисним, Натомість ефективним є поглиблене вивчення всього фізико-математичного циклу предметів. Дослідники зазначають, що вузька спеціалізація призупиняє процес створення нових товарів, що потребує обізнаності з досягненнями в суміжних галузях. Американські принципи найму персоналу свідчать, що претендент на робоче місце, який не має поглиблених знань у певній сфері, але готовий навчатися та опановувати нове, практично не має шансів для працевлаштування. О. Калитка та інші критики переконують, що в США орієнтація на вузькі галузі знань насправді робить навіть професіоналів безпорадними в буденних питаннях [1].

Американський науковець Б. Блум виділив три категорії учнів: 1) малоздібні, які не в змозі досягти попередньо наміченого рівня знань та вмій навіть при значних затратах навчального часу; 2) талановиті (близько 5%), які можуть упоратись із завданнями, що не під силу іншим, та характеризуються швидким темпом навчання; 3) звичайні учні (становлять більшість), здібності яких визначаються затратами навчального часу. Тобто Б. Блум прийшов до висновку, що здібності учня визначаються його темпом навчання.

Проблема диференційованого підходу вирішується в США по-

різному. У багатьох школах учні, які мають різні навчальні здібності та інтереси, відвідують різні класи: престижні (для талановитих, більш здібних, старанних і зацікавлених учнів), звичайні (для учнів з середніми навчальними можливостями, таких класів більшість), корекційні (для учнів із затримкою розвитку чи проблемних учнів). Але практика диференційованого навчання показує, що жорсткий поділ учнів на здібних, середніх та слабких, який передбачає тривале перебування школярів у цих групах, що відрізняються змістом та методами навчання, має не лише переваги, а також і багато недоліків. Позитивним є те, що навчання талановитих та здібних учнів у престижних класах та на академічному напрямі сприяє активізації мислення і кращому їх розвитку завдяки насиченню уроків складнішим та більшим за об'ємом матеріалом. Проте перехід обдарованих дітей у престижні класи залишає учнів, які мають середній рівень досягнень, без лідерів, взірців для рівняння, знижує рівень навчального суперництва та має деякі інші мінуси.

У науковій літературі триває дискусія щодо того, чи варто розподіляти учнів на треки й відокремлювати здібних, середніх та слабких у навчанні. Такий поділ має як переваги, так і недоліки, але останнім часом спостерігаємо тенденцію до навчання різних за здібностями учнів у межах однієї класної кімнати, але за різними програмами. Це ускладнює роботу вчителю, але є більш сприятливим для навчання учнів.

Висновки. Отже, у США диференціація профільного навчання учнів старшої школи здійснюється на основі діагностування знань, умінь та навичок учнів середньої школи. У 6-8 класах школярам пропонуються набори тестів на визначення поточних знань, інтелектуального рівня, інтересів, нахилів та іншого. Тестова система активно використовується в школах США вже кілька століть і є успішною, незважаючи на те, що останнім часом піддається критиці. Аналіз тестових робіт та інших завдань допомагає визначитись з напрямом профілізації в старшій школі.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Вітчизняна старша школа стала профільною лише в 2003 році з прийняттям проекту Концепції профільного навчання і потребує використання позитивного досвіду успішних країн. За останні два століття США отримали чудові напрацювання в цій системі. Вивчивши особливості функціонування системи профільного навчання в США, ми вважаємо, що українським освітянам варто приділяти більше уваги діагностуванню учнів середньої школи (5-9 класи) з метою виявлення їхніх інтересів та здібностей для подальшого напрямку профільного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Профільна освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://prof.osvita.org.ua/uk/experience/usa.html>.
2. Чорна Н. В. Оцінювання навчальних досягнень учнів методом тестування в педагогіці США : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталія Володимирівна Чорна. – Житомир, 2005. – 218 с.
3. Шутова М. О. Проблеми реформування загальної середньої освіти в США (1950-ті – 1990-ті рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Марія Олександрівна Шутова. – К., 2004. – 195 с.